

THE SEMANTICS OF THE VERB *FORGET* AND ITS SYNTACTIC PROJECTIONS

Violeta Nikolovska PhD

University “Goce Delcev”, Stip, the Republic of Macedonia, violeta.nikolovska@ugd.edu.mk

Abstract: The verb *forget* belongs to the group of cognitive verbs. In accordance with the principles of Polish school of semantic syntax the verb *forget* is predicative expression of the predicate of the second rank. Characteristic of the predicates of the second rank is that they express man`s inner world, his intellectual, emotional and volitive processes. The first argument of this type of predicates is the man, and the second argument of this type of predicates is part of man`s inner life. The aim of this article is to show the semantics of the verb *forget* and its syntactic projections. Our analysis of meaning and its syntactic projections is based on examples from the literature that will be used, as well as examples of linguistic corpus from the Digital dictionary of Macedonian language, accessible to privileged users. Analysis will be carried out in accordance with the principles of Polish school of semantic syntax. In this article we will show syntactic features of the predicate-argument structures (PAS) of the predicate *forget*, depending on its meanings. Also we will present syntactic derivations of the predicate-argument structures, depending on the communicative needs of the speaker. In this manner, we will present some of the mechanisms of the language to organize semantic information in formal, syntactic level, depending on the communicative hierarchy established by the speaker of the speech act. The meaning ‘omit to do something’ introduces *da* – complement (*da* – construction). From the formal point of view, the predicate *forget* in this meaning can not have present tense in its basic meaning. Usually, it has form of aorist, perfect and plusquamperfect (the past perfect tense). When this predicate is in form of the present tense, it indicates iterative events. The second type of constructions in which the predicate *forget* occurs are those in which the second argument is clause with syntactic function object. This include two types of sentences: introduced with conjunction *deka* (*that* – complement) and introduced with interrogative pronoun word (*wh* – complement). In the constructions of the first type, introduced with conjunction *deka*, the subject of forgetting is the whole PAS introduced with this conjunction. In the constructions of the second type, introduced with interrogative pronoun word functioning as conjunction, the subject of forgetting is a segment of PAS – argument of the predicate *forget*, namely that segment, to which interrogative pronoun is referred to. In the semantic-syntactical derivations of the predicate-argument structures that predicate *forget* implies, occur nominal phrases introduced directly (functioning as direct object) or introduced by preposition *на / за* (functioning as prepositional object). In the case when the nominal phrases are introduced directly, the intensity of forgetting is stronger.

Key words: semantics, predicate-argument structure, syntactic derivation, communicative hierarchy

СЕМАНТИКАТА НА ГЛАГОЛОТ *ЗАБОРАВИ* И НЕЈЗИНИТЕ СИНТАКСИЧКИ ПРОЕКЦИИ

Проф. д-р Виолета Николовска

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Република Македонија, violeta.nikolovska@ugd.edu.mk

Апстракт: Глаголот *заборави* спаѓа во групата на когнитивни глаголи. Според полската школа на семантичка синтакса, глаголот е предикативен израз на предикат од втор ред. Карактеристично за предикатите од втор ред е тоа што го одразуваат внатрешниот свет на човекот, неговите интелектуални, емотивни и волитивни процеси. Согласно со ова, како прв аргумент на овие предикати се јавува човекот, а вториот аргумент на овие предикати е дел од внатрешниот живот на човекот. Целта на овој труд е да ја прикаже семантиката на глаголот *заборави* и нејзините синтаксички проекции. Анализата на значењата и на синтаксичките употреби ќе ја вршиме врз основа на примерите наведени во литературата што ќе ја користиме, како и врз основа на примерите од јазичниот корпус на Дигиталниот речник на македонскиот јазик, достапен за привилегирани корисници. Анализата ќе ја вршиме согласно со принципите на

полската школа на семантичка синтакса. Во трудот ќе ги прикажеме синтаксичките особености на предикатско-аргументските структури кои се јавуваат како аргументи на предикатот *заборави* во зависност од неговото значење. Ќе ги прикажеме и синтаксичките деривации на тие предикатско-аргументски структури во зависност од комуникативните потреби на говорителот. На тој начин, ќе прикажеме дел од механизмите со кои располага јазикот за да ја организира на формален, синтаксички план семантичката информација во зависност од комуникативната хиерархија што ја воспоставува говорителот. Значењето 'пропушти да направи нешто' се јавува со *да*-конструкција. Од формален аспект, предикатот *заборави* во ова значење не може да се јави во форма за сегашно време во неговото основно значење. Најчесто се јавува во аорист, перфект и плусквамперфект. Кога овој предикат во ова значење го среќаваме во форма за сегашно време, означува дејствија што се повторуваат. Вториот тип на конструкции кои ги прави овој предикат се оние во кои вториот тип е реченица – зависна реченица во функција на објект. Тука влегуваат два типа на реченици: воведени со сврзникот *дека* и воведени со прашален сврзувачки збор. Во првиот тип на конструкции, воведени со сврзникот *дека*, предмет на заборавање е целата предикатско-аргументска структура воведена со сврзникот, додека во вториот тип на конструкции, воведени со прашален збор во сврзничка функција, предмет на заборавање е дел од предикатско аргументската структура која е аргумент на предикатот *заборави*, поточно оној сегмент на кој се однесува прашалниот збор. Во семантичко-синтаксичките деривации на предикатско-аргументските структури кои предикатот *заборави* ги врзува како втор аргумент може да се јават именски синтагми (ИС) воведени директно (во функција на директен објект) или со помош на предлог *на/за* (во функција на предлошки објект). Доколку именската синтагма е воведена директно, интензитетот на заборавање е посилен.

Клучни зборови: семантика, предикатско-аргументска структура, синтаксичка деривација, комуникативна хиерархија

1. ВОВЕД

Глаголот *заборави* спаѓа во групата на когнитивните глаголи. Според полската школа на семантичка синтакса, глаголот е предикативен израз на предикат од втор ред. Карактеристично за предикатите од втор ред е тоа што го одразуваат нашиот внатрешен свет, интелектуалните, емотивните и волитивните процеси. Нивниот појдовен аргумент е човек, додека вториот аргумент е дел од внатрешниот свет на човекот (Тополинска 1995: 14).

Толковниот речник на македонскиот јазик, том II (ТРМЈ) (2005: 18) izdelува три значења на овој глагол, покрај двете негови значења кога се јавува со повратната замена *се*: 1. Пропушти да направи нешто. *Заборави да дојде. Заборави да ја затвори вратата.* 2. Остава, не зеде нешто со себе поради невнимание, расеаност. *Да не го заборавете фенерот. Го заборавив клучот.* 3. Занемари, запостави, престане да се грижи за неког или нешто. *Одминуваат и не се обспнуваат, сосем ме заборавиле. Го однесоа во болница и го заборавила.*

Со повратната замена *се* ТРМЈ ги izdelува следниве значења: 1. Се занесе, се изгуби. *Веќе се бев заборавил уживајќи во работата. Загледан во книгата, тој полека се заборава. Другарчињата се разиграа и онака весели се заборавила.* 2. Претера во нешто, изгуби контрола над своите постапки. *Може се заборавил и кажал гласно некои работи.*

Годард (Goddard 2007) во својата статија посветена на англискиот глагол *forget*¹, синтаксичките пристапи и пристапите базирани на употреба ги збогатува со семантичка анализа. Izdelува три типа на конструкции во кои влегува англискиот глагол *forget*: конструкции со *to-complement*, конструкции со *that-complement* и конструкции воведени со прашален збор - *wh-complement*. Во сите нив може да се појават и соодветни NP комплементи.

Во рамките на овие конструкции, со помош на природниот семантички метајазик (Natural Semantic Matalanguage - Wierzbicka 1987, 1988, 1996; Goddard and Wierzbicka eds, 2002) izdelува повеќе значења.

¹ „A lexicographic portrait of forgetting“

Интенцијално-синтаксичкиот речник на македонските глаголи, том II (1997: 7-8), изделува две синтаксички употреби на глаголот *заборава* / *заборави*:

__ И (С), И (Од) / за (на) И (Оп) / ЗР (О) / да ФГ

И (С) → човек (чов. орг.)

И (Од), И (Оп) → без ограничување

Со дезаргументација на „И (Од) / за (на) И (Оп) / ЗР (О) / да ФГ (О)“:

__ И (С), ± п И (Адв) мод, лок, темп

Како што може да се види, и Интенцијалниот речник, како и Годард, ги изделува соодветно комплементите: да + финитна глаголска форма (дополнение во функција на објект) кое одговара на англискиот *to – complement* и зависна реченица во функција на објект ЗР (О) што ги опфаќа англиските *that – complement* и *wh – complement*. Одбележани се и дополненијата во вид на именска синтаagma, беспредлошка или предлошка конструкција во функција на директен објект и предлошки објект.

Во случај на дезаргументација на аргументите се работи за генерализирано значење, кое се дава како признак (особина, квалитет) на субјектот, без да се актуализира во дадена ситуација и во врска со одредени настани и нивни протагонисти: *Професорот многу забораваше (расеан е). Тој тешко заборава. Јас заборавам, затоа си ги запишувам задачите во нотесот.*

Анализата на значењата и синтаксичките употреби на глаголот *заборави* ќе ја вршиме врз основа на примерите наведени во литературата што ја користиме, како и врз основа на примерите од јазичниот корпус на Дигиталниот речник на македонскиот јазик <http://www.makedonski.info>, достапен за привилегирани корисници. Анализата ќе ја вршиме согласно со принципите на полската школа на семантичка синтакса (Тополинска 1995, Тополинска 1997).

2. СЕМАНТИЧКО-СИНТАКСИЧКА АНАЛИЗА

При анализата на семантичко-синтаксичките особености на глаголот *заборави* ќе се задржиме најпрвин на значењето 'пропушти да направи нешто'. Како што се гледа од самата експликација, ова значење на глаголот *заборави* редовно се јавува со *да* –конструкција како втор аргумент (соодветствува на *to- complement* во англискиот јазик).

Пр.: *Заборави да јаде. Заборави да ја затвори вратата. Заборави да ја плати сметката.*

Според Годард (Goddard 2007: 122), ова значење на *заборави* подразбира дека нешто не е направено, иако лицето имало намера, но не помислило на тоа во релевантното време. Карактеристично за ова значење е имањето намера (семантичките атоми *сака* и *прави*, според Годард) и нефактивноста – неостварувањето на таа намера (бидејќи во вистинско време субјектот не помислил на тоа што сакал да го направи).

Од формален аспект, предикатот *заборави* во ова значење не може да се јави во форма за сегашно време во неговото основно значење, бидејќи тогаш не би ни дошло до потребата за негова употреба. Најчесто се јавува во форма за аорист, потоа перфект и плусквамперфект.

Пр.: *Заборави и да го праша дали ќе дојде со него.*

Од песок, од ветар, од темница и од жед јас заснав, заборавајќи да му се заблагодарам на пустинското дете што ме возеше на камилата².

Она и самиот не знам зошто не пишувам како да ја разјаснува и претходната мисла, дека си го валкам образот од тоа што сум подлегнал на нешто па сум заборавил да ги регистрирам работите како што правев дотогаш.

² Иако предикатот *заборави* во овој пример е оформен како глаголски прилог, целиот временски контекст во кој е сместен дејствието е минато определено свршено време (аорист).

Од слаткиот вкус на виното беше заборавил да го затвори прозорецот, па свежиот есенски воздух полека ја исполнуваше собата.

Кога овој предикат го среќаваме во форма за сегашно време или имперфект, означува дејствија што се повторуваат:

Заборавам да му дадам терапија на татко ми во текот на денот, наутро и навечер ми текнува, но таа на пладне и поладне ја заборавам.

(Често) Заборавам да си го направам алармот на мобилниот.

Навечер, останати сами, забораваа да си ја заклучат влезната врата.

Занесени во игрите, забораваме да си ги напишеме домашните задачи.

Употребата на предикатот *заборава* оформен како глагол од несвршен вид со минато-идно и идно прекажано време пренесува спротивна информација – дека нешто ќе било заборавено, но тоа не се случило:

Ручекот кај Кнутс почна со риба на лепче, ратè од канабис на лепче, супа од печурки, месо, компир, зелка... Ќе заборавам да ја споменам ваднотров сауната што јас ја ескивирав а препорочените ме искрааа небаре одбив да влезам во харем.

Се занесов во книгата и замалку ќе заборавам да ти се јавам.

Толку била понесена од работата што ја чекала, што ќе заборадела и детето да си го земе од градинка, да не ја потсетела неговата играчка оставена на предното седиште од автомобилот.

Идното време употребено со предикатот *заборава* искажува убеденост дека именуваното дејство ќе се случи:

Ќе заборавам да го разбудам навреме за испит.

Се плашам дека ќе заборавам на време да се напијам апче.

Вториот тип на конструкции кои ги прави овој предикат се оние во кои вториот аргумент е реченица, во „Интенцијално-синтаксичкиот речник на македонските глаголи“ оквалификувана како ЗР (О) – зависна реченица во функција на објект. Тука влегуваат два типа на реченици: воведени со сврзникот *дека* (во англискиот соодветно *that – complement*) и воведени со прашален сврзувачки збор (во англискиот *wh- complement*). Во првиот тип на конструкции, воведени со сврзникот *дека*, предмет на заборавање е целата предикатско-аргументска структура воведена со сврзникот, додека додека во вториот тип на конструкции, воведени со прашален збор во сврзничка функција, предмет на заборавање е дел од предикатско-аргументската структура аргумент на предикатот *заборава*, поточно оној сегмент на кој се однесува прашалниот збор. Тоа може да биде првиот аргумент, како во примерот: *Заборавив кој е претседател на МАНУ*; но може да биде и надреден предикат кој донесува информација за просторните параметри на настанот: *Заборавив каде го паркирав автомобилот. Заборавив каде треба да се сретнеме*. Во примерот *Заборавив зошто не сакаат да се видат еден со друг*, содржината што е заборавена е вториот реченичен аргумент на причинскиот предикат чиј формален показател е сврзничкиот збор *зошто*.

Во конструкциите воведени со сврзникот *дека* се заборава некој факт, субјектот во релевантното време не помислува на некој претходно познат факт, додека во конструкциите со прашален збор како сврзувачки збор, она што е исчезнато од меморијата на субјектот, од неговото свесно знаење, не е целата информација за некое собитие, настан и сл., туку делумна информација во врска со некое лице, настан и сл. Па така, примерот *Заборавив колку леба треба да купам*, можеме да го анализираме преку две експликации ‘Знам дека треба да купам леб (ови)’ ‘Заборавив колку треба да купам’. Експликациите на примерот *Заборавив каде го паркирав автомобилот* се: ‘Знам дека го паркирав автомобилот (дека дојдов со автомобил)’ ‘Заборавив каде го паркирав’.

Според Годард, *заборави дека* (*that – complement construction*) подразбира знаење (knowing) (Goddard 2007: 125). Според Годард, *да заборавиш дека Z*³ значи да знаеш дека Z, но да не помислиш на тоа во дадено време. Знаењето не исчезнало од паметењето засекогаш, туку се заборава нешто за момент, или за определено време. Во англискиот јазик, овој тип на конструкции немаат сегашно време (present tense).

Во македонскиот јазик, предикатот *заборави* може да биде оформен како несвршен глагол и со самото тоа да се јави во форма на сегашно време или имперфект:

Секогаш кога ќе се разболам,вртам на телефони кај пријатели доктори, а заборавам дека и сестра ми студира медицина, можеби и таа знае нешто.

Многу често заборавам дека Бојан е само дете.

Таа се однесува многу арогантно, но заборава дека настаните од минатото на сите им се познати.

Децата занесено трчаа по ливадите долго по часовите на училиште, забораваа дека родителите загрижено ги чекаат дома за и тие нешто да им помогнат во работата.

Сепак, во овие контексти, значењето на предикатот *заборави* (*заборава*) се доближува до значењето 'не помислува' дека... Тоа значи дека на преден план на информацијата не е знаењето кое во даден момент исчезнало од сеќавањето, туку фактот дека субјектот не зема предвид, не уважува, не им придава значење во даденото време на некои познати факти⁴.

За фактот што е заборава може да се соопштува од две перспективи. Говорителот може да соопштува свое лично искуство за моментално или за некое време заборава факт, на кој подоцна се сетил и соопштува за тоа, или може фактот што е заборава барем во даден момент, да му е познат само на раскажувачот, но не и на протагонистот на настанот.

Пр.: *Моментно заборава дека се наоѓам в црква и, изморен, уживав занесен во мелодиите на Лист.*

Долу, кај Црна, се осамна и Митра веќе заборава оти живееше толку време во Мариово. Со лав, со муабет, со смеа и шака вечерта пристигнаа во Прилеп и кондисаа кај Биковите на ан.

Тие забораваја и дека воопшто припаѓале на некој круг и дека во склопот на тој круг патувале и доживувале.

Кога како аргумент (дополнение) на предикатот *заборави* се јавува именска синтагма, според „Интенцијално-синтаксичкиот речник на македонските глаголи“ И (Од) / за (на) И (Оп)⁵, може да разликуваме неколку типа на семантичко-синтаксички деривации.

2.1. ДЕРИВАЦИИ ДОБИЕНИ ОД ТИПОТ НА КОНСТРУКЦИЈА: ЗАБОРАВИ + ДЕКА РЕЧЕНИЦА КАКО АРГУМЕНТ⁶

Во тоа се состои разликата на нашата, т.е. македонската духовно-национална преродба од онаа на другите православни словенски народи, со други зборови: како што понапред ние постепено и први се просветувавме со христијанството и со писмото, а другите Словени – по нас и набрзина, така пак сега, во времето кога сите православни Словени постепено си изработија свои литературни јазици, свои богати литератури и постепено изработени правописи, ние остануваме поназад од сите,

³ Симболот Z се однесува на цела предикатско-аргументска структура, на реченицата аргумент.

⁴ Единствено во последниот пример може да се работи за вистинско заборавање, исчезнување моментално или за определено време на некој факт од свеста, од меморијата.

⁵ Именска синтагма во функција на директен објект или именска синтагма во функција на предлошки објект воведен со сврзниците *за* или *на*.

⁶ Овој тип на деривации беа најбројни во примерите од корпусот што го анализиравме.

тужуречи без литературни традиции – не затоа што ги немаме, а зашто го забораваме своето изучувајќи го туѓото.

(На Костадина). Еј, побратиме!... За тебе е ова првина. Прва разделба од жена... Ќе заборавиш и на младост, и на милост, и на убавина!...

Експликациите на овие примери би биле: ... а зашто забораваме дека имаме свое изучувајќи го туѓото. *Ќе заборавиш и дека си млад, и дека милуваш (љубиш), и дека има / постои убавина!*

Во некои примери може да се работи за различно поставена комуникативна хиерархија, фокусот на информацијата од самиот настан (кој се оформува во вид на зависна дека – реченица, аргумент на предикатот *заборава*), да биде поместен на неговите протагонисти (именската синтагма како аргумент).

Пр. Мече си седна под сенката на еден багрем, ја закуба нервозно тревата околу себе и сосема заборава, обземен од свои мисли, на оние што долу, крај реката, запотени под пекот на сонцето, го чекаа нетрпеливо.

Во примерот *Не можевме да го заборавиме денот кога брат ми партиец пресуди, а татко ми се согласи козата да се вика Сталинка, макар што тој си остануваше верен на определбата да се ослободуваме од имиња на војсководители, светци, ослободители, да бараме имиња меѓу цветовите, природата*, фокусот е на временскиот параметар на настанот.

Во примерот *Павле никогаш не го заборава поделениот појадок*, на површината на текстот е реализиран само аргумент на предикатско-аргументската структура воведена со сврзникот *дека* (семантички експлицирано: *Павле никогаш не заборава дека го поделија појадокот*). И во овој случај се работи за соодветно воспоставена комуникативна хиерархија.

Првиот аргумент на предикатот од зависната дел-реченица воведена со сврзникот *дека* се јавува именска синтагма во функција на директен објект на предикатот *заборава*: *Служителот ме заборавил и ме оставил три часа повеќе во пустата училица* (Соодветно: *Служителот заборавил дека останав и ме оставил три часа повеќе во пустата училица*.)

Многу често, овој тип на семантичко-синтаксички деривации претставуваат синтаксички номинализации и прономинализации, кои со своето значење ја опфаќаат семантиката на реченицата аргумент воведена со сврзникот *дека*. При тоа, именскиот облик формално може да не е во корелација со предикатот на реченицата воведена со сврзникот *дека*.

Пр.: Апсењето на стариот крпач Адам го заборавајќи, бракот на писарот и бабицата тромаво и еднолично течеше - без разделба и без деца, агентот не претставуваше веќе никаква новост; се заситија луѓето од него како деца од дрвена играчка, скршена и деформирана, на која ѝ се излижала бојата.

Како да се забораваат тие стравотии?... Во кој скршиен дел од мозокот ќе ги смести човекот за да може понатаму?...

Помина некое време. Настанот со праската го заборавивме. Или мене така ми се чинеше.

Сега може да ги заборава и бессоницата и немирот на последната ноќ.

Се виткаше орото ечеа свирките. Се заборавајќи маките, си тргна животот по својот тек.

Тоа и се заборава скоро, без туѓо пријатно потсетување за него

И знаеше дека тоа што го откри сега нема никогаш да го заборава.

Ако те нанесе патот кон старо Скопје, сè убаво види и разгледај... само едно немој да заборавиш!

Сигурно тој тоа никогаш нема да му го заборава.

2.2. ДЕРИВАЦИИ ДОБИЕНИ ОД ТИПОТ НА КОНСТРУКЦИЈА: ЗАБОРАВИ + РЕЧЕНИЦА АРГУМЕНТ ВОВЕДЕНА СО ПРАШАЛЕН ЗБОР КАКО СВРЗУВАЧКИ ЗБОР

Татко ми замислено погледна во редот книги од библиотеката кои се однесуваа на балканските империи, па возвишено, небаре заборавајќи на прашањето од Чанга, продолжи: – Ние луѓето, пријателе мој Чанга, ти имавме со козите, со домашните животни од дамни времиња еден заеднички сон.

Татко никогаш не ги заборава неговите зборови.

Снопчиња сино полско цвеќе (им го забораив името), прилично наконтени за своето потекло, ги дошминкуваат приодите до главните „свезди“: бледите божури, кои ги нарекуваат „полски“, старомодните рози, вечерните јаглики...

Експликациите на овие примери, соодветно би биле:

... небаре заборавајќи што праша Чанга....

Татко никогаш не заборава што кажа тој (човек).

Снопчињата сино полско цвеќе (забораив како се викаат) ...

И кај овој тип на деривации се среќаваме со истите семантичко-синтаксички механизми како и кај конструкциите деривирани од дека-реченици: синтаксичка номинализација, поместување на фокусот на комуникативната хиерархија од настанот (предикатско-аргументската структура воведена со прашален заменски збор) на неговите протагонисти (аргументи):

Сета бригада гореше во натпреварувачки огин и, занесени во работа, бригадирците не ја забележаа веднаш големата промена кај малиот палавник, заборавајќи го своето вчерашно решение. (... заборавајќи што решија вчера.)

А раширените рачички на куклата би го задавиле, иако не можат без него, само да го принудат да ги заборава витосните наречници. (... што прорекоа витосните наречници.)

2.3. ДЕРИВАЦИИ ДОБИЕНИ ОД ТИПОТ НА КОНСТРУКЦИЈА: ЗАБОРАВИ + ДА – КОНСТРУКЦИЈА КАКО ВТОР АРГУМЕНТ⁷

Еден ден, човекот што го хранеше слонот по име Ринго во градската Зоолошка градина, беше си ги заборавил цигарите и се врати по нив.

Си го забораив телефонот.

Ја забораив супата на рингла.

Ги забораив клучевите.

Го забораив бојлерот, па се прегреал, почна да ми свири вентилот.

Според Годард (Goddard 2007: 123-124), семантичките експликации на овој тип деривации го содржат или глаголот *земе* (заборава да земе нешто⁷) или пошироко глаголот *направи нешто во врска со нешто* (заборава да направи нешто во врска со нешто). Именската синтагма која се појавува на површината на деривираната конструкција најчесто е предмет⁸. Таа е аргумент на предикатот што го означува дејството што е пропуштено да се направи.

2.4. КОНСТРУКЦИИ ЗАБОРАВИ + ИС (ИМЕНСКА СИНТАГАМА)

⁷ За овој тип на деривации, иако се многу чести, особено во секојдневната комуникација, во усната форма на комуникацијата со стандардниот јазик (и не само со стандардниот), во корпусот што го анализиравме сретнавме најмалку примери.

⁸ Ретки се примерите кога се работи за лице: *Си го забораив детето. (Забораив да си го земам детето од градинка.)* И во овој пример, семантиката на *заборава* во првата реченица се доближува на (воопшто) не помислив на детето⁷.

Овој тип на конструкции го изделивме како посебен, бидејќи според нашето согледување беа премногу општи за да се вклопат во некоја од наведените типови на деривации. Кај примерите што ќе ги наведеме, се работи едноставно за исчезнување на нешто (лице, настан, околност) од меморијата на субјектот. Сигурно дека и во врска со овие примери би можеле да се наведат семантички експликации кои би се состоеле во тоа дека субјектот имал некои размислувања и знаења во врска со тоа што е означено со ИС, но сметаме дека тие размислувања не се на преден комуникативен план и се премногу неодредени.

„Тогаши навистина ли ќе ги забравеше мртвите птици?“

Со новата играчка го заборава памучниот клоун.

Потоа заборава на својата сенка.

Ни тој ниеднаш не успеа сосема да ги заборава нив двајца.

Убаво, убаво... Видиш, не те забораваме.

И се мачи да го заборава мојот корен - старецот на чиј гроб татнеа еднаш тапани.

Токму во часот кога наполно беше заборапил на неа.

Фронтот како да беше поставен спроти свлетлината на хоризонтот; сега ќе треба да мине доста време додека војниците навикнат на темнината; тогаши ќе почнат да го распознаваат бришаниот простор пред себе и ќе го забораваат хоризонтот од загледаност во заплашувачките поединости пред нив.

Одамна беше заборапил за него.

А не заборапил мнозина од моите соученици.

Не смееше да ги заборава убавите денови на детството и младоста

Си ги заборапил нашите закони.

Потоа заборава на својата сенка.

Бреза веднаш заборава на Пелистер зашто таа старинска песна многу ѝ се допаѓа.

Бреза им зборуваше нешто на своите „деца“ во нејзината соба, веројатно веќе заборава на немилата случка.

Запролети. Заборавив на настанот во туѓата земја.

На крај, би сакале да се задржиме на разликата во воведувањето на ИС – дополние покрај предикатот *заборава*: беспредлошко (во реченицата во функција на директен објект /Од) и предлошко⁹ (во реченицата во функција на предлошки објект / Оп). Дали различниот начин на поврзување на ИС со глаголот внесува и семантичка разлика?

Во анализата ќе се послужиме со едноставни два примера:

Јана заборава на момчето. Јана го заборава момчето.

Во првиот пример, девојката веројатно мислела на момчето и за момент, или за извесно време престанала да мисли на него. Во вториот пример, многу поверојатно е значењето 'го преболе момчето, престана да го сака на начинот на кој го сакаше'. Ваквото наше размислување е согласно со конвенционалната метафора која за англискиот јазик ја поставуваат Лејкоф и Џонсон (Lakoff and Johnson 2003: 128): Closeness is strength of effect / Блискоста е сила на ефектот, односно на план на синтаксичката форма, која има линеарен карактер, колку се поблиску елементите, толку е посилен ефектот што нивните значења го изразуваат. Според Лејкоф и Џонсон, блискоста е еден вид на форма (Lakoff and

⁹ Како воведувачки предлог го сретнавме најчесто предлогот *на*. Ретки беа примери со предлогот *за*.

Johnson 2003: 129). „We conceptualize sentences metaphorically in spatial terms, with elements of linguistic form bearing spatial properties (like length) and relations (like closeness). Therefore, the spatial metaphor inherent in our conceptual system (like CLOSENESS IS STRENGTH OF EFFECT) will automatically structure relationships between form and content“ (Lakoff and Johnson 2003: 136). Примерите што ќе ги приведеме се надеваме дека го илустрираат ова што го кажавме:

Наместо Тина која сè помалку зборуваше отворено со својата ќерка откако оваа најави дека можеби ќе го заборави Доне, се јавуваше некоја друга жена од бегалците кои се одмораа вдоль долгата барака од црвена тула, и тоа прилично гласно да можат да ја чујат и оние на најдолниот крај Арно прави мори Чано шо оди на црква, не чини ниа шо сме скарани су Господ!

Потоа заборави на својата сенка.

Бреза веднаш заборави на Пелистер зашто таа старинска песна многу ѝ се допаѓа.

Бреза им зборуваше нешто на своите „деца“ во нејзината соба, веројатно веќе заборави на немилата случка.

Си ги заборавил нашите закони.

Откако ниту со орелот (зад најодалечениот облак), ниту со рибата голтната во најдлабоките води) не успеа да му измолкне на принцезиниот поглед, момчето потполно ги заборави и престолот и кралството, а помислата на принцезата го исполнуваше единствено со ужасна тревога.

Не смееше да ги заборави убавите денови на детството и младоста.

3. ЗАКЛУЧОК

Предикатот *заборави* е предикат од втор ред, кој го одразува внатрешниот свет на човекот, неговите интелектуални процеси. Тоа е предикат на когниција. Неговите две основни значења, на кои се задржавме во овој труд, се во врска со двата типа на предикатско-аргументски структури што се јавуваат како негов втор аргумент: 1. 'пропушти да направи нешто (затоа што не помисли на тоа во релевантниот момент)' - значење кое се јавува со *да*-конструкција како реченичен аргумент и 2. 'исчезна за одредено време или целосно, целосното или делумно знаење на субјектот во врска со некој настан, лице и сл. (субјектот не (по)мисли на нешто или некого во релевантното време'. Второто значење се јавува со зависна реченица (ЗР) како аргумент, воведена со сврзникот *дека* или со прашален заменски збор.

Всушност, би можеле да кажеме дека реченицата *x* заборави *a* има семантичка интерпретација 'информацијата *a* се брише, привремено или трајно од свеста на *x*, при што варијацијата зависи главно од тоа што е *a*.

Во зависност од комуникативните потреби на говорителот, на површината на тестот може да се јави само именска синтагма (ИС) експонент на целата предикатско-аргументска структура аргумент на предикатот *заборави* (синтаксичка номинализација или прономинализација) или експонент на аргумент од соодветната предикатско-аргументска структура (ПАС), временски параметар на ПАС и сл. Доколку ИС е воведена со предлогот *на/за*, тогаш, според конвенционалната метафора БЛИСКОСТА Е СИЛА НА ЕФЕКТОТ, интензитетот на забораване е послаб.

Сево ова зборува дека јазикот располага со богати средства за да ги изрази значењата што се соопштуваат со него.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Интенцијално-синтаксички речник на македонските глаголи З-К, том II, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 1997.

[2] Толковен речник на македонскиот јазик З-К, том II, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2005.

- [3] З. Тополинска, Македонските дијалекти во Егејска Македонија, книга прва Синтакса, I дел, Скопје: МАНУ, 1995.
- [4] З. Тополинска, Македонските дијалекти во Егејска Македонија, книга прва Синтакса, II дел, Скопје: МАНУ, 1997.
- [5] C. Goddard, A “lexicographic portrait” of forgetting, in *The Language of Memory in a Cross-Linguistic Perspective*. Edited by Mengistu Amberber. Amsterdam: John Benjamins, pp. 119-137, 2007.
- [6] C. Goddard and A. Wierzbicka (eds), *Meaning and Universal Grammar: Theory and Empirical Findings (Vols I & II)*, Amsterdam: John Benjamins, 2002.
- [7] G. Lakoff and M. Johnson, *Metaphors we live by*, Chicago-London: The University of Chicago Press, 2003.
- [8] A. Wierzbicka, *English Speech Act Verbs: A semantic dictionary*, Sydney: Academic Press, 1987.
- [9] A. Wierzbicka, *The Semantics of Grammar*, Amsterdam: John Benjamins, 1988.
- [10] A. Wierzbicka, *Semantics: Primes and Universals*, Oxford: Oxford University Press, 1996.

